

# Teorie práva

Miloš Večeřa

## Právo a člověk

- Právo je jeden z největších kulturních vynálezů
- Právo je základním prvkem civilizace (Aristoteles)
- Civilizaci lze poznat podle 2 znaků: práva a jazyka (Tomáš Akvinský)
- Žijeme v právu a prostřednictvím práva. Právo z nás dělá to, co jsme: občany, zaměstnance, manžely, vlastníky ... (Ronald Dworkin)
- Právo je mečem, štítem a hrozbou (Ronald Dworkin)
- Právo chrání malé ryby před velkými rybami
- Čím více právníků, tím více sporů (lidové rčení)

## Co je právo

- Výraz „právo“ je intuitivně srozumitelný
- H. L. A. Hart: Existuje jen málo otázek týkajících se lidské společnosti, které by byly kladeny tak vytrvale jako otázka „**Co je právo**“
- Immanuel Kant: Co je právo? Tato otázka by asi právníka uvedla do stejných rozpaků do jakých by logika uvedla otázka “Co je pravda“

### **Dva základní významy pojmu právo:**

1. právo v objektivním smyslu, objektivní právo,
2. právo v subjektivním smyslu, subjektivní právo

## Definice práva

- Právo je uměním nalézat, co je spravedlivé a dobré (Celsus)
- Právo je umění ze všech umění největší
- Právo sestává z příkazů a zákazů svrchované moci (J. Bentham)
- Právo je pokusem realizovat v daném sociálním prostředí ideu spravedlnosti (G. Gurwitch).
- Je to vůle vládnoucí třídy povýšená na zákon, vůle, jejíž obsah determinují materiální podmínky života dané třídy (K. Marx).
- Právo je minimem morálky (G. Jellinek)

## Co je právo

- Právo je jev **historický**
- Právo je jev **antropologický**
- Právo je jev **sociokulturní**

H.L.A Hart: „V základu sociálního života je touha přežít, a to i za cenu utrpení , a proto musí existovat jistá pravidla chování, která každá lidská organizace musí mít, má-li zůstat životaschopná.“

### Sociální normy umožňují:

1. Uspokojení potřeb,
2. Předvídat vzájemné chování,
3. Posuzovat a hodnotit chování jiných.

## Definiční (pojmové) znaky sociální normy

- obecnost - vztahuje se na relativně neurčitý počet případů a subjektů
- normativnost - vyjadřuje to, co “býti má”
- sociální akceptovanost - je soc. útvarem obecně přijímána
- sankcionovanost - její závaznost je potvrzována sankcí

## Právo a neprávní normativní systémy

Vedle právních norem regulují sociální chování normy

- morální,
- zvykové,
- náboženské,
- politické,
- sportovní,
- estetické,
- jazykové,
- ekonomické, kulturní a umělecké, ekologické, sexuální a další

## Základní definiční znaky právních norem

- **obecná závaznost** - právní normy se vztahují na neurčitý počet případů stejného druhu právních subjektů určitého státu
- **státem stanovená nebo uznaná forma** – stát stanovuje formu a i její obsah
- **možnost státního vynucení** - uplatnění potenciální legální sankce v případě nesplnění právní povinnosti.

## Odlišující charakteristiky práva

- reglementuje nejširší okruh sociální reality
- je programově vnitřně obsahově nerozporné (logická bezrozpornost)
- představuje cíleně nástroj řešení sociálních konfliktů
- je normativním prostředkem prosazování cílených společenských změn (sociotechnická funkce práva)
- je základním integrativním normativním systémem společnosti s univerzální platností a obecnou závazností



## Charakteristika práva

Právo je úzce navázáno na stát (veřejnou moc) právotvorbou, aplikací práva a vynucováním práva.

**Právo** představuje systém právních norem jako obecně závazných pravidel chování, stanovených nebo uznaných státem (resp. mezinárodním společenstvím států) ve státem uznaných pramenech práva a vynutitelných státní mocí.

## Vztah právních a morálních norem

### Základní morální kategorie

1. Dobro a zlo,
2. Spravedlnost a nespravedlnost,
3. Čestnost a nečestnost.

Právo a morálka představují dva **samostatné** normativní systémy, které působí vedle sebe.

V hodnocení sociálního chování :

- nejčastěji se **shodují** (např. zakazují krást),
- v některých případech se v hodnocení **rozcházejí** (eutanázie, interrupce apod.),
- větší část právních norem je však morálně **indiferentní**, nemá morální rozměr (dopravní předpisy), jsou „**amorální**“.

## Vztah právních a morálních norem

Morálka je sociálně velmi diferencovaná, sankcí morálních norem je svědomí jednotlivce a odsouzení sociálním okolím.

## Morální normy posilují efektivitu působení práva

- doplují nízkou znalost práva,
- sankce právních a morálních norem se posilují,
- časté porušování práva je morálně odsuzováno.

# MUNI LAW

## Právo a náboženské normy

Rozdělují chování na zbožné a hříšné

Strach z bohů utvářel lidské kultury

Vliv náboženských norem na právo a lidské chování souvisí se zbožností společnosti (interrupce v Polsku a Irsku).

## Právo a zvykové normy

Jsou to různé zvyky, zvyklosti, obyčeje, konvence, tradice, obřady, ceremonie, rituály, etiketa, rity aj.

Rozlišují chování na:

1. Slušné, resp. co se sluší,
2. Neslušné, resp. co se nesluší.

Zvykové normy právo někdy obtížně překonává.

# MUNI LAW

## System právní vědy (jurisprudence)

Podle míry obecnosti dělíme právní disciplíny na:

1. Speciální právní disciplíny (právní odvětví).
2. Obecné právní disciplíny:

- Právní filosofie,
- Teorie práva,
- Právní sociologie,
- Právní psychologie (forenzní),
- Právní antropologie,
- Právní politika a teorie tvorby,
- Právní logika,
- Právní informatika,
- Právní dějiny,
- Právní komparatistika,
- Právní etika.

## Právo jako systém

Vzájemně propojený komplex právních norem a předpisů různé právní síly.

Právo je jeden ze sociálních systémů společnosti.

Vyznačuje se **jednotou** a zároveň vnitřní **diferenciací**, uspořádáním právních norem do celku a rozdělením na dílčí části.

# MUNI LAW

## Jednota práva

Je založena na podstatných znacích:

- **Logická bezrozpornost**
- **Integrovanost** – provázanost základními zásadami a právními principy
- **Úplnost** - ucelenost bez mezer
- **Hierarchické uspořádání** - pyramidální uspořádání dle právní síly a podle obecnosti úpravy. Evropské a mezinárodní právo.

## Diferencovanost systému práva

- právní norma
- právní předpis
- právní institut – např. manželství
- právní odvětví – dle předmětu právní úpravy
- právní principy



## Rozlišení práva veřejného a soukromého

**Zájmová teorie**—Ulpianus: „*veřejné právo je právo, které se týká postavení římského státu, soukromé právo je to, které se týká prospěchu jednotlivců*“

**Teorie mocenská** (subordinační) - kde vystupuje státní moc v nadřazeném postavení=právo veřejné. Kdy jeden z právních subjektů je orgánem veřejné moci, který na základě zákona a v jeho mezích rozhoduje o subjektivních právech a právních povinnostech fyzických a právnických osob.

## Metoda právní regulace

**Soukromoprávní metoda právní regulace** vznik, změna nebo zánik právních vztahů je vázán na soukromoprávní úkony účastníků právních vztahů, mezi nimiž je vztah rovnosti (smlouva, dohoda)

## Veřejnoprávní metoda právní regulace

vznik, změnu nebo zánik právních vztahů se děje právními akty orgánů veřejné moci, které vystupují v nadřazené pozici, a to:

- rozhodnutími o právech a povinnostech nebo
- kogentní právní úpravou

## Právní odvětví veřejnoprávní

**Ústavní právo** – vztahy mezi vrcholnými státními orgány a katalog základních práv

**Trestní právo** – vymezuje co jsou trestné činy a jaké tresty se za ně ukládají

**Správní právo** – organizace veřejné správy a vztahy mezi jejími subjekty

**Finanční právo** – právní normy upravující finanční činnost státu (státní rozpočet, daně, cla...)

**Živnostenské právo** – upravuje živnostenské podnikání a podmínky oprávnění k němu

**Právo sociálního zabezpečení**

**Právo životního prostředí**

## Právní odvětví soukromoprávní

**Občanské právo** – vztah rovnosti; vlastnické právo, závazkové vztahy, dědění, ochrana osobnosti

**Rodinné právo** - vznik a zánik manželství, vztahy mezi manžely, rodiči a dětmi, osvojení, pěstounská péče, výživné

**Obchodní právo** - podnikání, úprava obchodních společností, vztahy mezi podnikateli, vybrané smluvní typy s obchodněprávním režimem, veřejné zakázky

**Autorské právo** - i tzv. průmyslová práva

**Mezinárodní právo soukromé**

## Právní odvětví smíšené povahy

**Pracovní právo** - vztahy mezi zaměstnanci a zaměstnavateli, veřejnoprávní normy mají chránit zaměstnance, jinak soukromoprávní vztahy

**Mezinárodní právo veřejné** - mezinárodní smlouvy mohou upravovat jak veřejnoprávní (např trestněprávní) tak i soukromoprávní otázky (např. mezinárodního obchodu)

**Evropské právo** - primární právo = veřejnoprávní povaha, sekundární právo (směrnice, nařízení) upravují i soukromoprávní otázky

## Právní principy

Právní principy jsou vůdčí právní zásady prostupující celým právním řádem. Jsou koncentrovaným vyjádřením obsahu práva a hodnotově ho ukotvují.

**Římskoprávní dědictví** v Justiniánových kodexech (6. st.):

- Čestně žít, druhému neškodit, každému dávat, co mu patří
- Nikdo nemůže převést na jiného více práv, než sám má
- Nelze se zavázat k nemožnému
- Bezdůvodný strach neomlouvá
- Za vyšší moc nikdo neodpovídá
- Věc rozhodnutá je pokládána za pravdu
- Smlouvy se mají plnit

## **Středověká a moderní právní věda** doplnily další právní principy

- zákaz odepření spravedlnosti
- je třeba slyšet i druhou stranu
- nikdo nesmí být soudcem ve vlastní věci
- kdo je dřívější v čase, je silnější v právu
- zákaz retroaktivity
- zásada legální licence
- základní lidská práva
- povrch ustupuje půdě (Superficies solo cedit)

## **Základní klasifikace práva**

### **Právo hmotné**

Souhrn právních norem a subjektivních práv, které směřují bezprostředně k naplnění účelu práva a jsou smyslem právní úpravy – hmotněprávní předpisy.

### **Právo procesní**

Naplnění účelu právní úpravy slouží zprostředkovaně. Úprava postupu orgánů veřejné moci k vytváření a ochraně hmotných práv. Postavení účastníků řízení a postup v řízení před správními orgány a soudy, postupy při tvorbě a aplikaci práva stanoví procesněprávní předpisy.



## Právo vnitrostátní a mezinárodní

Jde o vztah dvou právních systémů - prosadila se **dualistické** koncepce - souvisí to se suverenitou států a postavením subjektů v právu vnitrostátním

### Mezinárodní právo veřejné

Upravuje vztahy mezi suverénními státy a jimi vytvářenými mezinárodními organizacemi. Pramenem mezinárodního práva jsou především dvou nebo vícestranné mezinárodní smlouvy a právní obyčeje. Je obtížně vynutitelné - Rada bezpečnosti OSN na základě Charty OSN, Mezinárodní soudní dvůr, mezinárodní trestní tribunály.

# MUNI LAW

## Evropské právo

Je specifickým právním systémem, který jako celek nepatří ani do mezinárodního, ani do vnitrostátního práva. Je tvořeno především **primárním** právem, tj. právem ze zakladatelských smluv.

Další úroveň tvoří **sekundární** (odvozené) právo:

- **obecně závazná nařízení** (regulations),
- **směrnice** (directives) zavazující k dosažení stanoveného cíle,
- **individuálně závazná rozhodnutí** (decisions)
- **právně nezávazná doporučení a stanoviska** (recommendations, opinions).

Jeho významnou součástí jsou i quasiprecedenční rozsudky Soudního dvora EU.

# MUNI LAW

## **Prameny práva**

Prameny práva charakterizují danou právní kulturu. Rozlišujeme prameny práva

- v **materiálním** smyslu: společenské poměry určující obsah práva,
- ve **formálním** smyslu: v nichž se nalézá platné právo.

### **Základní druhy formálních pramenů práva:**

1. Právní předpisy.
2. Soudní a správní precedenty.
3. Právní obyčeje.
4. Normativní právní smlouvy.
5. Právní principy.

## Právní předpisy

Rozlišujeme **právní předpis**, u něhož je podmínkou publikace a **normativní právní akt**, kterým označujeme nejen právní předpisy, ale i připravované právní předpisy před jejich publikací.

## Rozlišení právních předpisů podle absolutní právní síly

**Primární právní akty** = zákonné akty (Ústava, ústavní zákony, zákony, zákonná opatření Senátu).

**Sekundární právní akty** = podzákonné akty (rozhodnutí prezidenta republiky, nařízení vlády, právní předpisy ministerstev a ústředních správních úřadů, obecně závazné vyhlášky a nařízení orgánů územní samosprávy).

## **Rozlišení právních předpisů podle relativní právní síly**

### **Původní (originární) právní akty**

Ústavní akty, zákonné akty a obecně závazné vyhlášky obcí a krajů

### **Odvozené (derivativní) akty**

Nařízení vlády, vyhlášky ministerstev a správních úřadů, nařízení rad orgánů územní samosprávy.

## Normativní smlouvy

Vznikají na základě **konsensu nejméně dvou stran**

**Mezinárodní normativní smlouvy** - uzavírají je mezi sebou subjekty mezinárodního práva (státy, mezinárodní organizace). Kromě relativních závazků stran musí obsahovat i obecně závazná právní pravidla. Mají aplikační přednost.

**Vnitrostátní normativní smlouvy** - uzavírají je mezi sebou subjekty vnitrostátního práva. Můžeme je dále rozdělit na kolektivní smlouvy a veřejnoprávní smlouvy (koordinační nebo subordinační).

## Kolektivní smlouvy

Kolektivní smlouvu mezi sebou uzavírají odborové organizace a zaměstnavatelé. Rozlišujeme **kolektivní smlouvy podnikové** a **vyššího stupně** (uzavřené mezi odborovými svazy a svazy zaměstnavatelů).

Charakter normativní smlouvy je pouze v částech, které upravují mzdové a další pracovní podmínky a nároky zaměstnanců.

Právní úprava je v zákoníku práce a v zákoně o kolektivním vyjednávání.

## Precedent

Je právní pravidlo obsažené v soudním (někdy i správním) rozhodnutí, které zavazuje soudy stejného nebo nižšího stupně. Jedná se o první rozhodnutí v dané věci. Je pramenem zejména v anglosaském právu.

U precedentu rozlišujeme:

- **Ratio decidendi**: Jedná se o normativní a do budoucna (precedenčně) závaznou část soudního rozhodnutí
- **Obiter dictum**: Jedná se o část rozhodnutí, která není závazná, pouze shrnuje další argumenty a je uváděna pouze pro dokreslení
- **Votum separatum**: odlišné stanovisko soudce

**Stare decisis** - povinnost soudu rozhodnout podle předchozího precedentu



## Judikatura soudů v ČR

Nemá autoritativní závaznost (je závazná pro účastníky řízení). Někdy hovoříme o její **tzv. argumentační závaznosti**. Výjimku tvoří nálezy Ústavního soudu ČR, kterými se ruší nějaký právní předpis, popřípadě jeho část.

### **Publikace judikatury:**

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR;

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu ČR;

Sbírka rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ČR.

System precedentů představuje pružnější model práva, jeho nevýhodou však je nižší právní jistota.

## Právní obyčej

zaužívané a státem uznávané obecné právní pravidlo.

Znaky obyčeje jsou:

**Usus longaevus** = dlouhodobé užívání obyčeje;

**Opinio iuris** = obecně sdílené vědomí o právním charakteru obyčeje.

Významným znakem je prvek **uznání právního charakteru obyčeje státem** a s ním spojená jeho vynutitelnost státní mocí. Jako další znaky bývají uváděny též jeho **obecnost** a skutečnost, že platí ze své vlastní právní sily, nikoliv proto, že jeho dodržování vyžaduje zákon. Typický je dnes zejména v mezinárodním právu veřejném. U nás do 1811, na Slovensku do roku 1950.

## Právní norma

obecně závazné pravidlo chování stanovené nebo uznané státem a státem vynutitelné

Má preskriptivní (předepisující) charakter (např. povinnost chodit na přednášky)

- nikoliv deskriptivní = soud (výroku)
- rozdíl od postulátu (ideje, co je žádoucí)
- rozdíl od hodnotící věty

## Způsoby vyjádření normativnosti

- zákaz
- příkaz
- dovolení

Zásada legální licence (zákonného dovolení) – co není přikázáno, je dovoleno.

# MUNI LAW

## Specifické znaky právních norem

### Materiální znaky

1. Normativnost
2. Právní závaznost
3. Obecnost
4. Státní donucení /vynutitelnost/

### Formální znaky

1. Pravomoc
2. Forma (publikace)

## **Prvky právní normy**

- Subjekt
- Objekt
- Obsah

## Struktura právní normy

- 1) **Hypotéza** - předpoklady, podmínky, příčiny, důvody dispozice, často jsou jimi právní skutečnosti
- 2) **Dispozice** - vlastní pravidlo chování
- 3) **Sankce** - nepříznivý následek

## Druhy právních norem dle strukturních prvků

rozlišujeme:

- **Podmíněné** právní normy - obsahují hypotézu
- **Nepodmíněné** právní normy - neobsahují H
- **Perfektní** právní normy - obsahují sankci
- **Imperfektní** právní normy - neobsahují sankci



## **Druhy hypotéz, dispozic, sankcí**

### **A) Dle abstraktnosti (obecnosti) formulace**

#### **1) Relativně abstraktní formulace H,D,S**

použití tzv. neurčitých pojmů (dobré mravy, poctivý obchodní styk) k dosažení širší obecnosti, větší prostor pro uvážení soudu. Nevýhoda: nižší míra právní jistoty

#### **2) Relativně konkrétní formulace H,D,S**

relativně vysoká míra konkrétnosti, nevytváří prostor pro uvážení při aplikaci, vyšší /vysoká/ míra právní jistoty pro adresáty norem

## B) Dle alternativnosti nebo kumulativnosti H,D,S

### 1) Kumulativní charakter formulace H,D,S

vyžaduje nutnost splnit všechny podmínky a pravidla obsažené v dané právní normě, nejčastěji je vyjadřován spojkami „a“, „i“, „rovněž“, „jakož“ ve slučovacím významu

### 2) Alternativní charakter formulace H,D,S

umožňuje výběr jedné z několika možností, nejčastěji je vyjadřován spojkami „nebo“, „anebo“, „či“, stačí splnit jednu z nich

## C) Dle úplnosti či neúplnosti formulace H,D,S

### 1) Taxativní (úplný) výčet H,D,S

obsahují úplný, doslovný výčet u H,D,S - stanoví přesně podmínky realizace normy, přesně jmenuje situace, obsažený výčet je úplný a nelze jej výkladem rozšiřovat.

### 2) Demonstrativní (příkladný) výčet H,D,S

často se vyskytuje a používá obraty „například“, „podobně“, „zejména“, „jiné okolnosti“, „alespoň“, stanoví obecně podmínky, poskytuje škálu možností posuzování, prostor pro uvážení soudů

# MUNI LAW

## Druhy právních norem

### Podle struktury právním normy

- 1) **S klasickou strukturou** – obsahují H,D,S
- 2) **S neklasickou strukturou** – některá část chybí

### Podle právní síly

- 1) **Ústavní PN**
- 2) **Zákonné PN**
- 3) **Podzákonné PN**

**Zásady:** a) Norma nižší právní síly nesmí odporovat normě vyšší právní síly

b) norma může být měněna nebo rušena pouze normou stejné nebo vyšší právní síly

## Podle způsobu vymezení pravidla chování

### a) Příkazující

Kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil.

### b) Zakazující

Nikdo nesmí zasáhnout do soukromí jiného, nemá-li k tomu zákonný důvod. Zejména nelze bez svolení člověka narušit jeho soukromé prostory, sledovat jeho soukromý život.

### c) Opravňující – permisivní

Nezletilý, který není plně svéprávný, může v obvyklých záležitostech udělit souhlas k zákroku na svém těle také sám, je-li to přiměřené rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku...

## Podle stupně závaznosti

- 1) Kogentní (kategorické, imperativní)** –  
neponechávají prostor pro vůli adresáta
- 2) Dispozitivní** – pravidlo nestanoví vůbec nebo  
jen subsidiárně a dávají subjektům prostor upravit si  
vzájemné vztahy

## Zvláštní normy

**1) Blanketové (bílé, prázdné)** – neobsahují vlastní pravidlo a jen zmocňují k vydání prováděcího předpisu (ústavní zákon → zákon, zákon → podzákonný předpis, zákon → předpis samosprávné instituce)

**2) Odkazující** – odkazuje na konkrétní předpis nebo §

## **Kolizní normy**

představují oblast mezinárodního práva soukromého, stanoví hraniční ukazatele, jimiž jsou určeny normy, podle nichž se řeší soukromoprávní vztahy s cizím prvkem

## **Kompetenční normy**

vymezují rozsah pravomocí a působnosti orgánů veřejné moci

## **Teleologické (finální, účelové) normy**

vytyčují žádoucí cíle, aniž by normovaly způsob, jak k cíli dospět



## Právní normy podle ostatních kritérií

- Definiční
- Operativní
- Deklaratorní
- Soukromoprávní a veřejnoprávní
- Hmotněprávní a procesní
- Vnitrostátní a mezinárodní
- Abstraktní a kazuistické
- Autonomní a heteronomní
- Obecné (generální, „lex generalis“) a speciální (zvláštní, „lex specialis“) – jsou určeny vzájemným vztahem. Speciální norma určuje jiné právní následky pro některé prvky a pro ně ruší působnost normy obecné.

# MUNI LAW

## Působnost právní normy

vymezení rozsahu její realizace a aplikace

### Rozlišují se čtyři roviny působnosti

- a) věcná – okruh upravovaných věcí
- b) prostorová (místní) – teritorium (celostátní, regionální, lokální; exteritorialita)
- c) osobní (personální) – okruh subjektů (působnost obecná, zvláštní a výjimečná, imunita absolutní x relativní)
- d) časová – působení v čase

## Časová působnost právní normy

vymezení času, v němž je norma účinná

**Je třeba rozlišovat mezi:**

**schválením předpisu** -----> **nezměnitelnost**

**po publikaci** -----> **platnost**

**doběhnutím legisvakační lhůty** --> **účinnost**

**Retroaktivita** je zpětná účinnost právního předpisu působícího zpětně před dobu své platnosti.

# MUNI LAW

## Charakteristika právních poměrů (vztahů)

Právní vztahy jsou sociální vztahy, v nichž 2 nebo více právních subjektů vystupují jako nositelé subjektivních práv a povinností.

### Znaky právních vztahů:

1. Regulativnost.
2. Volní charakter – projev individuální vůle.
3. Individuální, konkrétní povaha právního vztahu.

### Druhy právních vztahů:

- dle právních odvětví,
- hmotněprávní a procesněprávní,
- soukromoprávní a veřejnoprávní.

## Předpoklady vzniku právních vztahů

1. Existence právní normy - účinná právní norma.
2. Existence subjektů a objektů.
3. Právní skutečnosti - okolnosti, s nimiž právo spojuje vznik, změnu nebo zánik právního vztahu.
4. Některé právní vztahy vznikají přímo ze zákona.

## Druhy právních skutečností

1. **subjektivní** (spojeny s projevem lidské vůle)
  - 1.1 právní jednání
    - 1.1.1 právní jednání osob
    - 1.1.2 konstitutivní rozhodnutí orgánů veřejné moci (individuální právní akty)
  - 1.2 protiprávní jednání (tzv. delikty)
  
2. **objektivní** (mimovolní skutečnosti)
  - 2.1 právní události (např. běh času)
  - 2.2 protiprávní stavy (např. pracovní úraz)

# MUNI LAW

## Právní jednání

**Právní jednání** (dříve právní úkon) je projev vůle, jenž vyvolává nejen ty právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, ale také ty, které plynou ze zákona, dobrých mravů, obecných zvyklostí a ze zavedené praxe stran.

**Lze jednat:** - konáním (komisivně),  
- opomenutím (omisivně).

**Lze jednat:** - výslovně,  
- konkludentně (způsobem, který nevzbuzuje pochybnosti o tom, co chtěl jednající projevít).

### **Druhy právního jednání:**

- Jednostranné, dvoustranné, vícestranné.
- Formální a neformální (zákonem neupravené).

## Konstitutivní akty aplikace práva

**Individuální právní akty konstitutivního** (nikoliv deklaratorního) **charakteru.**

Výsledky rozhodovací činnosti orgánů veřejné moci působí od účinnosti rozhodnutí - „ex nunc“ (tzv. od nynějška).

Představují aktuální zásah do právního postavení osob – vznik, změna nebo zánik práv a povinností. Deklaratorní akty potvrzují dříve vzniklá práva nebo povinnosti (rozhodnutí o dědictví, určení otcovství).

**Příklady konstitutivních aktů:** rozsudek o rozvodu (soukromoprávní), většina veřejnoprávních rozhodnutí (např. stavební povolení, rozhodnutí o přiznání dávky), uložení trestu za spáchání trestného činu.



## Protiprávní jednání

### 1. Veřejnoprávní delikty:

a) trestné činy - zaviněné protiprávní jednání, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoníku. Podle závažnosti rozlišujeme přečiny a zločiny. Sankci zde ukládá soud.

b) správní delikty - různé druhy protiprávního jednání, za něž ukládají sankci správní orgány.

### 2) Soukromoprávní delikty:

a) disciplinární (kárné) delikty - porušení pracovní disciplíny či kázně. Sankci ukládá orgán s disciplinární pravomocí.

b) ostatní soukromoprávní delikty (nedodržení smlouvy).

## Právní události a protiprávní stavy

**Právní události:** Jedná se o skutečnosti vznikající nezávisle na vůli subjektů, na něž právní norma váže vznik, změnu nebo zánik právního vztahu (např. narození, smrt, běh lhůt).

**Protiprávní stavy:** Jedná se o výsledky nezaviněné události, které jsou v rozporu s právní normou. Právo přitom ukládá povinnost takový stav napravit, popřípadě odstranit. Tato povinnost je uložena subjektu, který protiprávní stav svým jednáním nezavinil – objektivní odpovědnost (např. živelná pohroma, pracovní úraz).

## Subjekty právního vztahu

1. Fyzické osoby
2. Právnícké osoby
3. Stát

Subjekt právního vztahu charakterizuje:

- **způsobilost k právům a povinnostem** (právní osobnost),
- **způsobilost k právnímu jednání** (svéprávnost u fyzických osob),
- **způsobilost k protiprávnímu jednání** (deliktní způsobilost).

## Fyzické osoby

**Způsobilost k právům a povinnostem** (právní osobnost) vzniká v zásadě narozením a zaniká smrtí.

**Způsobilost k právnímu jednání** v plném rozsahu (svéprávnost) vzniká zletilostí (dovršením 18. roku věku), popřípadě před jejím dosažením přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství. Nezletilý je částečně způsobilý k právnímu jednání co do **rozumové** a **volní** vyspělosti.

**Způsobilost k protiprávnímu jednání** podle trestního práva vzniká dosažením 15, resp. 18 let. V oblasti občanského práva vzniká deliktní odpovědnost dítěte od 13 let (OZ od r. 2021).

## Právnícké osoby

**Právnícké osoby soukromého práva** - jedná se zpravidla o sdružení fyzických a právnických osob za účelem dosažení konkrétního cíle:

1. Korporace - hospodářského (např. akciové společnosti),
2. Spolky – samosprávná dobrovolná sdružení osob
3. Ústavy – společensky užitečná činnost (charita)
4. Fundace - základem správa majetku (nadace, fondy).

Vznik všech tří způsobilostí právnické osoby je obvykle spojen s jejím zápisem do příslušného veřejného rejstříku a zaniká jejím výmazem (např. obchodní rejstřík, nadační rejstřík).

**Veřejnoprávní právnické osoby** – jsou zřízeny zákonem (obce, veřejné vysoké školy, profesní komory, ČT).

# MUNI LAW

## Stát

Stát bývá tradičně vymezován prostřednictvím tří prvků: státní moc nad určitým územím, obyvatelstvo na daném území a území.

Představuje zvláštní typ právnické osoby, která v sobě slučuje dvě odlišné charakteristiky:

1. Stát jako subjekt, který má způsobilost autoritativní normotvorby a vystupuje v nadřazeném postavení vůči všem ostatním právním subjektům.
2. Stát jako jeden z účastníků občanskoprávních vztahů, který je v rovném postavení vůči ostatním právním subjektům a lze ho charakterizovat jako veřejnoprávní korporaci, jejíž práva a povinnosti jsou vykonávány jednotlivými státními orgány.

## Objekty právního vztahu

Představují důvod, proč subjekty vstupují do právních vztahů.

### **Druhy objektů právního vztahu:**

1. Věci v právním smyslu (hmotné a nehmotné, movité a nemovité).
2. Zvíře jako smysly nadaný živý tvor.
3. Výsledky tvůrčí duševní činnosti (autorská práva).
4. Chování a jeho výsledky.
5. Hodnoty lidské osobnosti nemajetkové povahy (např. důstojnost, čest, zdraví).
6. Hmotné objekty, které jsou živými tkáněmi (transplantáty).

# MUNI LAW

## Obsah právního vztahu

Obsahem právního vztahu jsou subjektivní práva a povinnosti, které vyplývají z právního vztahu.

**1. Subjektivní práva** - právem upravená možnost subjektu se určitým způsobem chovat (zdržet se) a požadovat odpovídající chování jiných subjektů.

**2. Právní povinnosti** - nutnost subjektu chovat se tak, jak jej k tomu právní norma zavazuje. Nesplní-li dobrovolně svoje povinnosti, státní aparát jej k tomu donutí.

**Rozlišujeme 4 druhy právních povinností:** - dáti (dare),

- konati (facere),
- nekonati (non facere), resp. zdržeti se (omittere),
- strpěti (pati).



M U N I

L A W

## Interpretace

je duševní proces, v němž subjekt interpretace postihuje skutečnost. Z hlediska práva jde zejména o obsah právní normy.

Z hlediska logicko-sémantického jde o udělování významu znakům. Interpretace pracuje s právním jazykem. Nauka o interpretaci – **hermeneutika** (Hans Gadamer).

Nejstarší definicí interpretace práva vyslovil Celsus: **poznat zákony, to neznamená pamatovat si jejich slova, ale poznat jejich sílu a moc (resp.působení).**

### Účel interpretace

1. praktický,
2. vědecký,
3. pedagogický.

## Při interpretaci práva se zejména zjišťuje:

- a) **význam** normativního ustanovení,
- b) jeho **smysl** a cílová zaměřenost,
- c) jeho **místo** v systému práva.

## Objekty (předměty) interpretace:

1. **Primární** – právní normy psaného práva;
2. **Sekundární** – právní listiny, statuty, smlouvy, akty aplikace práva, judikáty, dobré mravy, právní obyčeje, jiné právně významné projevy – výpovědi, chování, písemnosti, právní úkony apod.

# MUNI LAW

## Při interpretaci jsou důležité 3 proměnné

1. Text zákona;
2. Úmysl (záměr) zákonodárce;
3. Účel, smysl (duše) zákona.

### **Interpretace:**

1. Správná;
2. Vadná a to: a) dezinterpretace nebo b) falzifikace;
3. Tendenční.

### **Vadnost interpretace:**

- a) v osobě interpreta,
- b) důvody mimo interpreta.

## **Metody interpretace práva** - způsob myšlenkového postupu

Rozlišujeme metody výkladu:

**1. Standardní** – nevyhnutelná součást interpretačního postupu:

- a) jazykový,
- b) logický,
- c) systematický.

**2. Nadstandardní** – doplňkové:

- a) historický,
- b) teleologický,
- c) komparativní .

## Metody jazykového výkladu

lexikální význam slov, etymologie slov, sémantika, gramatika, stylistika

### Zásady – vycházíme z

1. obecného základu spisovného jazyka,
2. legálních definic,
3. navazujeme na ustálenou judikaturu a právní praxi,
4. pojmy nelze převádět z jednoho odvětví do druhého mechanicky,
5. užíváme technické, biologické či jiné odborné výrazy dle příslušné vědy.

## Příklady jazykového výkladu

K žádosti o milost odsouzenec k smrti znělo carovo vyjádření takto:

„*Omilostnit nelze, popravit!*“.

Carevně bylo odsouzenec líto a tak text carova vyjádření před odesláním trochu pozměnila posunutím čárky: „*Omilostnit, nelze popravit!*“

Přinést Karlovi/y knihy

## Metoda logického výkladu

Vychází z a) logiky výrokové,  
b) logiky normativních vět.

Základní argumenty právní logiky:

1. Argumentum a contrario (důkaz z opaku);
2. Argumentum per eliminationem (důkaz vyloučením);

Argumentum a fortiori:

3. Argumentum a maiori ad minus (úsudek od vyššího k nižšímu, resp. od většího menšímu);
4. Argumentum a minori ad maius (úsudek od nižšího k vyššímu, resp. od menšího k většímu);
5. Argumentum a simili (resp. per analogiam) - důkaz podobností;
6. Reductio ad absurdum (důkaz dovedením do absurdních důsledků), resp. reductio ad impossibile (důkaz dovedením do nemožných důsledků);
7. Argumentum a silentio legis (mlčení zákona = legální licence).

## Metoda systematického výkladu

Nejčastější používaná pravidla:

- lex superior derogat legi inferiori (povinnost chovat se podle právní normy mající vyšší právní sílu),
- lex posterior derogat legi priori (povinnost chovat se v souladu s později stanovenou právní normou),
- lex specialis derogat legi generali,
- postup podle preambulí, úvodních článků,
- podle umístění právní normy v právním předpisu, podle nadpisu, derogací.



## Metoda historického výkladu

Z okolností vydání předpisu se usuzuje na jeho účel.

V úvahu bereme:

- proč byl akt vydán,
- co bylo jeho vydáním sledováno,
- jaké byly společenské podmínky jeho vydání.

Dále se užívají důvodové zprávy, diskuse v parlamentu, tisk apod.

## Metoda výkladu teleologického (účelového)

Tážeme se nejen po účelu právní úpravy (ratio legis) ve vztahu k původnímu úmyslu zákonodárce, ale i po tom, k čemu právní úprava slouží v dnešních podmínkách, k čemu tady vůbec dnes je.

## Metoda komparativního výkladu

Srovnáváme právní úpravu s právní úpravou:

- v jiných národních právních řádech,
- ve dřívějších obdobích (historická komparace).

# MUNI LAW

## Dělení výkladu podle toho, kdo podává výklad

- a) výklad autentický,
- b) výklad legální,
- c) výklad orgánu aplikujícího právo,
- d) výklad při uplatnění přezkumné činnosti,
- e) judikatura (zejm. stanoviska) nejvyšších soudů,
- f) výklad oficiální (služební, interní),
- g) doktrinální výklad,
- h) výklad právní praxe,
- ch) výklad laický.

## Dělení výkladu podle rozsahu

- a) Výklad doslovný (adekvátní);
- b) Výklad zužující (restriktivní);
- c) Výklad rozšiřující (extenzivní).

## Je třeba zohlednit

- Ústavně konformní výklad
- Eurokonformní výklad
- Mezinárodně konformní výklad

## Realizace x aplikace práva

### Realizací práva se rozumí:

- Chování v souladu s právem (často stereotypní, automatizované);
- Výkon práva či povinnosti (intencionální);
- Aplikace práva.

### Aplikace práva

1. Aplikaci práva v **širším smyslu** – jakékoliv užití práva;
2. V právu chápeme aplikaci práva v **užším smyslu** – provádějí ji státní orgány, výsledkem je ***individuální právní akt***.

# MUNI LAW

## Proces aplikace práva

**Soudy, správní orgány, jiné orgány veřejné moci rozhodují:**

- Spory;
- O vině a trestu;
- Jiné právní věci.

### **Zjišťování podmínek řízení**

- **Pravomoc** (oprávnění k rozhodnutí určitého typu právních věcí);
- **Příslušnost** (věcná, místní, funkční).

### **Zahájení řízení**

- Na návrh (dispoziční zásada);
- Ex officio (tzv. ex offo - z úřední povinnosti, z vlastního podnětu - zásada oficiality).

## Druhy procesů aplikace práva

### 1. Občanské soudní řízení (OSŘ)

Sporná x nesporná řízení.

Rozlišujeme řízení: nalézací, odvolací, dovolací a exekuční.

### 2. Trestní řízení (TŘ)

Zahajuje se z úřední povinnosti. Stádia:

- přípravné trestní řízení – provádí policie: obvinění a shromažďování důkazních prostředků,
- sestavení obžaloby – provádí státní zástupce,
- rozhodování soudu – hlavní líčení
- odvolací řízení a popř. i řízení o dovolání,
- exekuce (v případě odsouzení).

### 3. Správní řízení (stavební řízení, přijetí ke studiu aj.),

### 4. Další typy řízení (před ÚS, exekuční, soudní řízení správní aj.).

## Tři stádia procesu aplikace práva

### 1. etapa: Zjišťování skutkového stavu

- proces dokazování, důkazní prostředky;
- zásada volného hodnocení důkazů x vázané dokazování;
- domněnky a fikce;
- nedokazuje se právo, notoriety, skutečnosti soudu známé;
- zásada materiální pravdy x zásada formální pravdy;
- důkazy usvědčující x ospravedlňující; zákonné x nezákonné; přímé x nepřímé.

**Trestní řízení** – presumpce nevin, důkazy nad vší pochybnost, zásada oficiality a legality.

**Civilní řízení** – zásada projednací, unést důkazní břemeno, soud je vázán návrhy stran.

**Správní řízení** – důraz na objektivní pravdu, písemný charakter, postup ex officio. Pravda materiální x formální.



## 2. etapa: Řešení otázek právních

### Situace

1. Soudce nalezne příslušnou právní normu (je platná a účinná, autentický text, nerozporná s jinou PN) a interpretuje
2. Řešení kolize norem:
  - Lex superior derogat legi inferiori;
  - Lex posterior derogat legi priori;
  - Lex specialis derogat legi generali.

Soudce je vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, přednost práva EU.
3. Nenalezena příslušná právní norma – problém mezer v zákoně (právu), analogie legis, analogie iuris, uvážení.

### 3. etapa: Rozhodnutí ve věci

Vydání individuálního právního aktu.

Platí zásada denegatio iustitiae.

Presumpce správnosti IPA.

Individuální právní akt má pravidelně tyto předepsané náležitosti:

- a) **záhlaví** - kde je specifikováno, který orgán a v jaké věci rozhodl,
- b) **výrok** (enunciát) - představuje vlastní rozhodnutí, individuální normu,
- c) **odůvodnění** - přesvědčivě zdůvodňuje právně i skutkově důvody rozhodnutí,
- d) **poučení** o opravných prostředcích.

## Individuální právní akt

- Výsledek aplikace práva v určitém procesu (občanském, trestním, správním, řízení před ÚS atd.).
- Ne všechny výstupy činnosti státních orgánů jsou Individuální právní akty (např. vyjádření, osvědčení, sdělení, přípisy, dopisy apod.).

## Závaznost individuálního právního aktu

- je individuální - *inter partes* (tj. mezi účastníky řízení),
- působí i *erga omnes* (tj. vůči všem ostatním, nezúčastněným, např. statusová rozhodnutí či rozhodnutí o vině a trestu za trestný čin, vykonatelná rozhodnutí ÚS jsou závazná pro všechny orgány a osoby - čl. 89/2 Ústavy).

## Druhy individuálních právních aktů (IPA)

### Dle způsobujících účinků:

- **Konstitutivní IPA** – působí od účinnosti IPA do budoucna (*ex nunc*), mají hmotné i procesní účinky;
- **Deklaratorní IPA** – pouze deklaruje již existující stav, působí od vzniku právního vztahu (*ex tunc*), jen procesní důsledky.
- **Osvědčení** (např. občanský, řidičský nebo technický průkaz) nejsou IPA, mají ale charakter veřejné listiny.

### Dle podstaty rozhodnutí:

- **Meritorní IPA** - rozhodnutí ve věci samé (o meritu věci).
- **Nemeritorní** (procesní) - upravuje pouze samotné řízení.

## Modality individuálního právního aktu

**Účinnost** - schopnost vyvolat zamýšlené následky, presumpce správnosti, až na nicotné IPA.

Řádný opravný prostředek má účinky:

- devolutivní - přesun rozhodnutí na vyšší instanci,
- suspenzivní - odklad jeho závaznosti.

**Právní moc** – nezměnitelnost řádnými opravnými prostředky, formální stránka = nezměnitelnost, materiální stránka = závaznost.

**Vykonatelnost** - moment skutečné realizace IPA, okamžik, od něhož lze přistoupit k vynucení povinnosti.

Je možné požádat soud o předběžnou vykonatelnost nebo její odklad.

## Opravné prostředky

**Dle kritéria právní moci je dělíme na:**

- **řádné** (odvolání, stížnost, odpor, rozklad, námitky),
- **mimořádné** (dovolání, kasační stížnost, žaloba pro zmatečnost, stížnost pro porušení zákona),
- **ochrany lidských práv:**
  - ústavní stížnost (vyčerpání opravných prostředků),
  - stížnost k ESLP (vyčerpání všech vnitrostátních),
  - podání veřejnému ochránci práv.

## Překážky řízení

**Res iudicata** – překážka věci pravomocně rozhodnuté. Nelze o ní znovu jednat (ne bis in idem).

**Překážka litispendence** - překážka zahájeného řízení. Znamená to, že jakmile bylo v dané věci započato řízení, není možné zahájit totéž řízení např. u jiného soudu.

## Pojem odpovědnosti

Nový OZ mluví jen o újmě majetkové (škodě) a nemajetkové.

Odpovědnost je reakce společnosti na porušení soc. norem

Odpovědnost lze rozeznávat na více úrovních:

- a) právní odpovědnost,
- b) politická odpovědnost,
- c) ústavní odpovědnost,
- d) morální odpovědnost,
- e) ekonomická odpovědnost,
- f) vnitroorganizační odpovědnost a další.

### **Dvě koncepce sociální odpovědnosti:**

- **Aktivní** - perspektivní, již se vznikem povinnosti je vnímána, morální odpovědnost;
- **Pasivní** - retrospektivní, vzniká až v důsledku porušení primární povinnosti, obvyklá u právní odpovědnosti



## Pojem právní odpovědnosti

Právní odpovědnost je důsledkem porušení právní povinnosti, je jednou ze základních forem realizace práva. Je uplatněním nepříznivých právních následků, stanovených právní normou, vůči tomu, kdo porušil právní povinnost.

**Protiprávnost** je objektivní kategorie, která vyjadřuje rozpor s objektivním právem, v důsledku:

- protiprávního jednání,
- protiprávního stavu.

**Porušení právní povinnosti může být:**

- **komisivní** (rušitel se choval tak, jak neměl),
- **omisivní** (rušitel se nechoval tak, jak měl).

## **Následky porušení právní povinnosti**

1. Trvá původní (primární) povinnost s možností vynucení;
2. Vznik nové (sekundární) sankční povinnosti (penále);
3. Jiné následky (zánik práva, neplatnost úkonu, možnost odstoupení od smlouvy apod.);
4. Je přítomen prvek státního donucení (nepřímého nebo přímého).

## Funkce právní odpovědnosti

- a) funkce **reparační** (kompenzační) - formou naturální restituce, odškodnění (reparace),
- b) funkce **satisfakční** - např. oblast práva na ochranu osobnosti,
- c) funkce **preventivní**,
- d) funkce **represivní**,
- e) funkce **další** (např. signalizační, výchovná, regulační).

## Klasifikace deliktů

Právním deliktem se rozumí zaviněné porušení práva (právní povinnosti), jehož znaky jsou uvedeny v zákoně.

### **Klasifikace deliktů:**

- a) **trestné činy** (zločiny a přečiny),
- b) **správní delikty** (přestupky a jiné správní delikty, porušují nebo ohrožují zájem společnosti, jehož znaky jsou vymezeny v zákoně,
- c) **disciplinární delikty** jako **smíšené typy** (kárné, kázeňské),
- d) **soukromoprávní delikty** (odpovědnost za škodu, za vadu věci, z prodlení apod.).

Specifickými delikty jsou **ústavní** a **mezinárodněprávní** delikty.

## Prvky zaviněného porušení právní povinnosti (subjektivní odpovědnost)

- a) **objekt deliktu** – právem chráněný zájem,
- b) **subjekt deliktu** – fyzická osoba (věk a psychický stav v době spáchání deliktu) nebo právnická osoba,
- c) **objektivní stránka deliktu:**
  - protiprávní jednání,
  - škodlivý následek – újma,
  - příčinná souvislost (kauzální nexus) mezi protiprávním jednáním a škodlivým následkem,
- d) **subjektivní stránka deliktu** – zavinění, motiv a pohnutka.

**U objektivní odpovědnosti** je jen subjekt, objekt, objektivní stránka (protiprávní stav).

## Zavinění - prvek vědění a vůle

Zaviněním se rozumí vnitřní, psychický vztah delikventa k jeho vlastnímu protiprávnímu jednání, k protiprávnímu následku tohoto jednání. Složka **intelektuální** a **volní**.

### A) Úmysl (*dolus*)

**přímý (*direktus*)** - delikvent věděl, že může způsobit škodlivý následek a chtěl jej způsobit,

**nepřímý (*eventuální*)** - delikvent věděl, že škodlivý následek může způsobit a pro případ, že jej způsobí, s tím byl srozuměn,

### B) Nedbalost (*culpa*)

**vědomá (*lata*)** - delikvent věděl, že může škodlivý následek způsobit, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že jej nezpůsobí.

**nevědomá (*levis*)** – delikvent nevěděl, že svým jednáním může způsobit škodlivý následek, ač o tom vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět měl a mohl.

## Subjektivní a objektivní právní odpovědnost

**Subjektivní odpovědnost** předpokládá vždy zavinění, zkráceně **odpovědnost za zavinění**. Z odpovědnosti se lze **vyvinit** (exkulpace).

Zavinění se buď - **musí prokázat** (např. dopravní nehoda)  
- nebo se zavinění **presumuje** (převzetí zboží ve stánku).

**Objektivní odpovědnost** - zkráceně **odpovědnost za výsledek**, zavinění se nezjišťuje. Je zde možnost **liberace**, pokud subjekt prokáže, že i kdyby vyvinul veškeré úsilí, které lze od něj vyžadovat, škodlivý následek by stejně nastal .  
Pokud není možnost liberace, jde o **absolutní objektivní odpovědnost**.

Děkuji za pozornost